

Огњен Томић

Институт за новију историју Србије

Трг Николе Пашића 11, Београд

omtomic@gmail.com

УПОРЕДНА АНАЛИЗА ПИСАЊА ИТАЛИЈАНСКЕ И ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ШТАМПЕ ПРЕД И ТОКОМ НАПАДА ИТАЛИЈЕ НА ЈУГОСЛАВИЈУ У ДРУГОМ СВЕТСКОМ РАТУ.

У раду се анализира писање југословенске и италијанске штампе у периоду од југословенског приступања Тројном пакту, 25.марта 1941, до краја Априлског рата, 17. априла 1941. Са југословенске стране, анализиране су дневне новине Време, Политика и и Вечење Новости, а са италијанске La Stampa, Corriere della Sera i Corriere del Pomeriggio. Представљене су позитивне и негативне слике Другог које су се појављивале у штампи, са намером да се тиме добије ближе разумевање јавног дискурса и планова политичких елита у двема државама. У раду се уочава различито постављање италијанских и југословенских медија: док је италијанска штампа стварала слику Југославије као непријатеља, припремајући тако своју јавност за предстојећи рат, југословенски медији писали су у истом периоду претежно позитивно о Италији, представљајући је као пријатељску и разумну земљу, вероватно у покушају да се додворе великом суседу и избегну њено укључивање у рат.

Кључне речи: *Италија; Југославија; Други светски рат; слика Другог; шtamпа; пропаганда; међународни односи.*

Други светски рат у Европи почиње у септембру 1939. и затиче Југославију и Италију у различитим позицијама. Док се Италија сврстала на немачку страну као њен најважнији савезник у Европи, Југославија је дуго покушавала да избегне да буде укључена у ратни сукоб. Притисци да се прикључи некој страни расли су како су се суседне земље прикључивале рату(Мађарска, Бугарска и Румунија Тројном пакту, Грч-

ка савезницима)¹. Напоследку је превагу однела Немачка: југословенска влада се одлучује за приступање Тројном пакту. Протокол о приступању Југославије Тројном пакту потписан је у дворцу Белведере у Бечу, 25. марта, 1941, од стране председника југословенске владе Драгише Цветковића и министра иностраних послова Александра Цинцар-Марковића. Ипак, ово стање није дуго трајало. Два дана касније, у Београду и другим југословенским градовима избијају демонстрације против Тројног пакта, а затим долази и до државног удара и пада владе Драгише Цветковића.² Нова влада, коју успоставља генерал Душан Симовић, покушала је да добије на времену, тврдећи да поштује потписани Тројни пакт, и да се ништа није променило у спољној политици Југославије. Немачка није прихватила ово објашњење: Хитлер је наредио да се припреми напад на Југославију. Италија је, поштујући савезништво, и сама почела да припрема војску. Све је било спремно до 6. априла, када су први немачки авиони почели са бомбардовањем Југославије. Немачком позиву за рат одазвале су се и Мађарска, Бугарска и Италија. По први и последњи пут у својој историји, Југославија и Италија нашле су се у рату.³

Овај рад има за циљ да прикаже како су југословенска и италијанска штампа писале о суседној земљи и стварале слику Другог, у периоду од краја марта, од потписивања Тројног пакта, 25. марта, до средине априла, односно до завршетка Априлског рата 1941⁴. О потреби стварања непријатеља, односно „другог“, и његовој улози у стварању националних идентитета, писано је доста са становништа социологије и филозофије. Весна Голдсворти у својој књизи „Измишљање Руританије“, говори о потреби западноевропских држава да се створи „други“, ради стварања заједничког идентитета⁵. Балкан је доста дуго имао управо ту улогу, нарочито за немачке, француске и британске ауторе и путописце, на основу чијих дела је књига и написана. О појму Балкана и балканизације из западноевропске перспективе писала је и Марија Тодорова у књизи *Имагинарни Балкан: у основи стварања слике Балкана* постојала је потреба за стварањем другог, зарад стварања заједничког европског менталитета. Управо ова тенденција чини суштину односа балканских држава и Западне Европе: за западне Европљане Балкан је други, док с друге стране, балканске државе себе виде као део Европе, и желе да се ближе повежу са другим европским државама.⁶ Сlike о нацијама су веома трај-

1 Petranović 1988, 360.

2 Isto, 371–72.

3 Isto, 386–390.

4 Доступна је само италијанска штампа након 6. априла

5 Goldsvort, 2000.

6 Todorova, 1999.

не, набијене емоцијама и уопштавањем. Оне су ослоњене на предрасуде и стереотипе, услед склоности људске природе да поједностави ствари о којима нема много информација, и групише људе у веће групе. Постојање слика о другим нацијама увек користи владајућој елити, која на тај начин одржава јединство државе и истовремено, себе на власти, док су народне масе заокупљене другим непријатељима. Услед тога, медијска индоктринација маса присутна је у сваком друштву.⁷

Писање медија двеју држава у овом раду представљено је кроз различите слике. Једну слику дефинишемо као особену репрезентацију Другог која се појављује на више различитих места и која је изграђена од мотива негативне или позитивне вредносне конотације.⁸ Са југословенске стране имамо осам овако дефинисаних различитих слика Италије, од којих су скоро све позитивне, 7/8, или 87,5%. Са италијанске стране ситуација је дијаметрално другачија. Од дванаест слика Југославије у италијанској штампи у овом периоду, 11 од 12 слика (91%) је негативно, уз једину позитивну слику ону пре 27. марта (Југославија као савезник), и примере позитивног извештавања о Хрватима као једном од југословенских народа. Слике су груписане у три врсте: италијанске слике Југославије, југословенске слике Италије, и заједничке слике, односно слике које су се појављивале у медијима обе стране. Издвајање заједничких слика је важно због могућности директније анализе и поређења писања двеју штампе, иако, у овом случају, због различитости ставова, није присутно много истих.

ИТАЛИЈАНСКЕ СЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Југославија као хаотична и опасна држава

Писање италијанске штампе о Југославији у овом периоду било је врло обимно, фокусирано на неколико крупних и основних слика, са јасном намером да се оправда предстојећи освајачки рат. Прва од ових слика, коју је највећим делом израдио *Corriere della Sera*, писањем о прогонима Италијана, је слика Југославије као хаотичне и опасне државе, у којој је потребно увести ред. Наравно, ова слика почиње да се јавља тек након државног удара у Југославији. Прве вести о промени владе у Југо-

7 Beham, 1997.

8 Ж. Милановић у свом раду „Границе Имагологије“, говори о проблемима методологије приликом бављења сликом Другог, односно о непостојању јединствености у том пољу. С обзиром на врло широк спектар дисциплина које се баве неком врстом репрезентације Другог, из различитих мотива и са различитим циљевима, постоји велики број различитих приступа методологији имагологије. Последица тога је субјективизам методологије, која зависи од предмета и циља истраживања. (Milanović 2012, 89–98)

славији биле су врло опрезне и умерене: *La Stampa* објављује кратак текст са насловом: „Петар II преузима власт“, у коме се извештава да је нову владу направио генерал Симовић, након што је Цветковић смењен.⁹ Су-трашње издање доноси вест под насловом „Државни удар у Југославији“, у коме се ипак мало подробније описује природа догађања у Југославији, али се то питање и даље третира као искључиво унутрашње југословенско питање. Овај текст посебно истиче да спољна политика Југославије остаје иста и под новом владом.¹⁰ Ова опрезна ситуација трајала је неколико дана, када је у италијанској штампи тешко пронаћи текст који се конкретније бави Југославијом.

Почетак обимнијег извештавања о ситуацији у Југославији можемо пронаћи у издању *Corriere della Sera* од првог априла, у коме је објављен читав низ вести које се баве ситуацијом у Југославији, тежећи да је представе у што тежем и хаотичнијем стању.

У тексту „Нове епизоде насиља“, каже се како Италијани и Немци у Југославији више нису безбедни, и да беже у Румунију и Мађарску, али да је југословенска војска затворила границе у покушају да их заустави. Каже се да је у току масовни егзодус становништва, а истовремено и нове демонстрације Срба против Немачке и сила Осовине.¹¹ Даље се тврди да је ситуација у Југославији, и нарочито у српској престоници, Београду, хаотична и да је у току мобилизација војске, и сваки дан расту тензије. Помињање мобилизације војске имало је сврху да оправда истовремено груписање италијанске војске ка југословенској граници. Осим термина југословенска војска, у овим данима почиње да се наизменично користи и термин „српска војска“, с озбиром да је истовремено постојала и појединачна слика Срба као непријатељског народа, са којом се требало повезати.

Одмах за овом ишла је и вест о доласку италијанских породица које су напустиле Југославију у Трст: наравно да је италијанска јавност била највише заинтересована за судбину Италијана. Упркос томе што Италијана није било пуно у Југославији, штампа је користила сваку прилику да их представи као жртве југословенске агресије. У овим извештајима коришћење су типичне тактике медијске манипулације: преувеличаван је број породица које су отишле, селективно су преношене вести о акцијама југословенске војске, и потпуно су игнорисане званичне изјаве југословенске владе. Непроверене вести које су доносиле румунске и мађарске новине преношене су без икаквих ограда, које су биле карактеристичне за италијанску штампу у прошлости.¹²

9 „Петар II преузима власт“, *La Stampa*, прва страна, 27.3.1941.

10 „Државни удар у Југославији“, *La Stampa*, прва страна, 28.3.1941.

11 „Нове епизоде насиља“, *Corriere della Sera*, пета страна, 1.4.1941.

12 „Долазак италијанских породица у Трст“, *Corriere della Sera*, пета страна, 1.4.1941.

Још један од текстова који се подробније бави овом темом је текст под насловом „Повратници из Југославије братски дочекани на италијанском тлу“, у којем се пише о повратку Италијана и Немаца у Ријеку из Југославије. Истиче се да су ти Италијани прави Италијани, који су успели одржати језик и културу и у страниој земљи. Ораганизована је брига за жену, децу и старце.¹³ Помињање жена, деце и стараца очито треба да укаже на суровост Југословена који су протеривали све, без обзира на то да ли су представљали опасност или не. Међутим, сврха овог текста није била само представљање непријатеља: то је већ учињено бројним претходним чланцима. Сада је већ у фокусу фашистичког режима, и штампе под његовом контролом, било подизање борбеног морала и јачање осећаја заједништва, што се види у помињању „Правих Италијана“, и „братском дочеку у Италији.“ Ово изразито бујање национализма било је још један знак да је скоро избијање рата било неминовно.¹⁴ *Corriere del Pomeriggio* био је задужен за писање дужих репортажа које су се детаљније бавиле питањем избеглица, рата и спољнополитичких односа. Дobar пример за овакво писање имамо у тексту под насловом „Како је Милано прихватио избеглице из Грчке и Југославије“, у коме се говори о судбини једне италијанске породице из Сплита која је 35 година држала ливницу звона, и која је морала напустити Југославију услед страха због непријатељских демонстрација.¹⁵ Истицање личних примера била је добро позната тактика изазивања емпатије према жртвама, и последично, снажнијем непријатељству према агресору, који је у овом случају била Југославија.

Интересантно је да, за разлику од *Corriere della Sera*, *La Stampa* не помиње протеривање Италијана, већ само преноси писања других медија, који говоре о насиљу над Немцима, Мађарима, Румунима, уз коментар да, док се званична југословенска влада не оглашава, расту демонстрације против Немачке и против Тројног пакта. *La Stampa* такође не помиње ни антииталијанске демонстрације.¹⁶ Није сасвим јасно који су разлози за ову разлику између два најтиражнија листа, с обзиром да су оба били под контролом фашистичке власти: могуће да је Мусолини заиста још увек вагао да ли ће улазити у рат, услед противљења дела јавности, па је остављао једну умеренију струју у случају да се нешто промени. Ипак, ова разлика се временом смањивала, и, иако *La Stampa* задржава умереније

13 „Повратници из Југославије братски дочекани на италијанском тлу“, *Corriere della Sera*, друга страна, 3.4.1941.

14 „Југословенски случај“, *Corriere della Sera*, прва страна, 4.4.1941.

15 „Како је Милано прихватио избеглице из Грчке и Југославије“, *Corriere del Pomeriggio*, трећа страна, 8.4.1941.

16 „Криза испровоцирана од стране Југославије и став балканских држава“, *La Stampa*, шеста страна, 2.4.1941.

извештавање, које се углавном своди на преношење вести о сукобима између Немачке и Југославије, временом текстови добијају оштрије речи, мада и даље нема помена прогона Италијана. *La Stampa* је прво почела са оштријим речима у насловима вести, што је необично, с обзиром да су сами извештаји, упркос овим насловима, задржали пословичну неутралност. Дobar пример за ово је низ текстова у одељку насловљеном „Тешка атмосфера у Југославији“. Поднаслови ових вести су врло речити: „Села у пламеновима“, „сцене бруталности“, „мобилизација појачаним темпом“, „Београд се празни. Прогнани говоре“, и описују право предратно стање у Југославији.¹⁷ Ипак, без обзира на поднаслове, вести које преносе су и даље прилично неутралне. То се постепено мења, са сваким даном приближавања рату: ускоро и *La Stampa* почиње да гради слику непријатеља, која више није ослоњена само на преношење извештаја штампе других земаља.

Кулминација писања радикалнијег дела италијанске штампе предвођеног са *Corriere della Sera*, који је представљао Југославију као државу у којој је неопходно увести ред видимо у наслову вести која је изашла након почетка рата између две државе. Текст је насловљен са „Тројни пакт силом уводи европске законе у Југославији и Грчкој“, и у њему се, уз пуно патетике, објашњава како силе Тројног пакта нису имале другог избора него да интервенишу како би сачувале владавину права и заштитиле немачке и италијанске грађане Југославије.¹⁸ Нападом Италије на Југославију уз пуну подршку јавности, сврха ове слике је сасвим испуњена а медији су још једном показали моћ којом су располагали, нарочито када су имали монопол над информисањем. Након овог успешног задатка, ова слика се постепено губи из италијанске штампе, само да би је замениле нове слике, карактеристичне за ратно стање.

Југославија под превлашћу Срба/ Хрвати као потлачен народ

Ово је прва од две слике која је одвојено представљала Србе и Хрвате, и то у супротним улогама. Примат у писању са овим мотивима опет је имао *Corriere della Sera*; све до самог избијања рата, *La Stampa* је писала о унутрашњем стању у Југославији и односима између Срба и Хрвата, али неутрално, без давања вредносног одређења.

Представљање Срба и Хрвата одвојено имало је два вида: са намером, и успутно. Текстови који су их са намером представљали одвојено били су аналитички текстови који су се бавили односима између два народа и вестима о њима. Успутно представљање значило је помињање

¹⁷ „Тешка атмосфера у Југославији“, *La Stampa*, прва страна, 2.4.1941.

¹⁸ „Тројни пакт силом уводи европске законе у Југославији и Грчкој“, *Corriere del Pomeriggio*, прва страна, 8.4.1941.

Срба уместо Југословена. Пример за ово можемо видети у краткој вести под насловом: „Срби затворили границу са Румунијом“. У наслову се истиче да су баш Срби затворили границу, иако је границу затворила југословенска војска. Пратећи праксу неутралног извештавања, било је за очекивати да се о догађајима из Југославије извештава увек са атрибутом „југословенски“, што је била ранија пракса италијанске штампе. Ипак, након 27. марта, долази до дистинкције, и сада се користи термин „Срби“ и „српски“, како би се истакла разлика у односу на целу Југославију, која је под српском влашћу, и посебно, у односу на Хрвате, који су трпели српску власт.¹⁹ Ова дистинкција посебно ће бити видљива у извештавању о српским насиљима, о чему ће бити више речи касије, али била је присутна и у другим вестима. Права експанзија ове слике настаје са објавом рата против Југославије, и са проглашењем независне хрватске државе. Захваљујући овој слици било је могуће напад на Југославију представити као ослободилачки чин. О томе најбоље говори „Апел 66 хрватских националиста Дучеу“, који *Corriere della Sera* преноси, а у коме се наводи како хрватски националисти позивају Италију да ослободи Хрвате из државе у коју су 1918. насилно интегрисани. Уз помоћ западних „демократија“ успостављена је београдска хегемонија над хрватским народом, која је обележена бројним насиљем, угњетавањем и прогањањем. Италија је окарактерисана као историјски пријатељ и заштитник.²⁰

Ипак, најоштрији, и сликама најбогатији текст на ову тему доноси нам *La Stampa*, која се пре објаве рата држала доста резервисано. У тексту под насловом: „Смртоносни ударац Југославији, тамници и мучитељу народа“ говори се о „победи војски Немачке и Италије над неприродном и наказном минотаруском државом насталом у Версају“. „Смрт вишенационалне југословенске звери означила је рађање младе независне и слободне хрватске државе“. У овом тексту налазимо на све кључне елементе ове слике: карактерисање Југославије као „тамнице народа“, као „Версајске творевине“, уз коришћење метафора(државни Минотаур)²¹, и оштрих речи попут „звери“, „мучитељ“, „наказна“. Овај текст спада у ред најоштријих и најгрубљих текстова који су се бавили Југославијом у италијанској штампи у читавом периоду обрађиваном у овом раду. У њему је садржан сав анимозитет италијанског фашизма према Југославији, који се таложии годинама, још од Версајске мировне конференције. Југославија је за националистички део италијанске јавности била симбол њиховог незадовољства и издаје западних савезника. Иако је Италија

19 „Срби затворили границу са Румунијом“, *Corriere della Sera*, пета страна, 1.4.1941.

20 „Апел 66 хрватских националиста Дучеу“, *Corriere della Sera*, шеста страна, 9.4.1941.

21 Итал. Minotauro statale

добила велике територије Рапалским уговором, оне никад нису биле довољне да заиста задовоље апетите италијанских националиста. За италијанске националисте и империјалисте, као и за националисте других држава, најважније су биле територије: губитак камените далматинске обале на којој није живело више од пар стотина Италијана није значио ништа реалистичним и прагматичним политичарима попут Нитија или Ђолитија, а још мање левом, прогресивном крилу италијанске јавности. Међутим, за онај део италијанске елите занесене романтичарским снови-ма о обнови Римског царства и стварању велике Италије, та губитак био је од непроцењивог значаја и представљао је бескрајан извор из кога се напајала мржња према Југославији. Сав овај бес и незадовољство коначно су задовољени нападом Италије на Југославију, и узимањем огромних југословенских територија. Како би се испунио овај циљ, нису бирали средства, нити савезници. Услед тога су хрватски националисти, такође огорчени Југославијом, били савршен избор. Прикривена сарадња између фашиста и усташа сада је коначно избила на видело у пуном обиму, а италијанска штампа је добила незавидан задатак да Хрвате представи као нове пријатеље, уместо као део непријатељског југословенског народа. *La Stampa* је радила управо то. Поменути текст, завршава се са благо-сиљањем младе хрватске државе: „На крају су велики вапаји Хрвата пред Фирером у Бечу због српског терора допринели утишани ослобођењем њихове нације. Хрватска је ушла у ред независних нација.“²²

Хрвати као пријатељски народ/ Срби као непријатељски и насилан народ

Друга парна слика о Србима и Хрватима, ослања се на прву и допуњује је. Док је у првој слици већи акценат био на Хрватима као угњетаваном народу, и Југославији као тамници народа, без претераног помињања Срба као узрочника тог стања, сада је ситуација обрнута. Хрвати су као пријатељски народ осликани највећим делом у контрасту на односу на Србе, о чијем се непријатељству и насиљу према Немцима и Италијанима обимно пише. Увод за ово писање видимо у тексту „Дубока југословенска криза у ишчекивању разјашњења“, који је објављен у *Corriere della Sera*, 30. марта, непосредно пред заостравање односа између Југославије и Италије. У чланку се говори о недавним нападима на италијанске и немачке представнике у Београду (паљење немачке заставе). Поново је приметна разлика између *La Stampa* и *Corriere della Sera*: *La Stampa* пише само о нападима на немачке представнике.²³

22 „Смртоносни ударац Југославији, тамници и мучитељу народа“, *La Stampa*, шеста страна, 13.4.1941.

23 „Дубока југословенска криза у ишчекивању разјашњења“, *Corriere della Sera*, шеста страна, 30.3.1941.

Као и у претходним случајевима, обимније писање почиње у низу текстова од првог априла, који описују српска насиља и злочине. Речи које се користе су врло оштре: На пример, у тексту под насловом „Српска насиља попримају узнемирујуће размере“, у одељку са поднасловом „Неразумна српска свирепост“, каже се да без обзира на смиреност коју показују званични српски листови и званичници, сваки дан који прође показује још веће „повећање температуре у Србији на термометру мржње“. Овде више нема писања о Југославији – потпуно се прешло на писање о Србима и Србији, иако је Југославија и даље постојала. Испод наслова ове вести стоји неколико кључних реченица извучених: Немачке и италијанске радње опљачкане; Београд се празни; неслагање између Срба и Хрвата све веће.²⁴ Из оваквог писања већ се може стећи утисак о потпуном хаосу у земљи – што прави идеалну подлогу за интервенцију сила Тројног пакта. Оно што је овде такође приметно јесте помињање неслагања Срба и Хрвата, које је требало да на неки начин абстинира Хрвате од свега лошег што се писало о Југославији. Још конкретније писање о српском насиљу, налазимо у тексту „Немачка и румунска мањина тражи спас од српског насиља“, у коме се пише како су Немци и Румуни, мушкарци, жене, деца, старци, потражили спас у Румунији, након што је у последњих 48 сати дошло до безбројних насилних инцидената од стране српске полиције и обичног народа. Каже се како се са румунске територије током ноћи могу видети светла пожара немачких и румунских села која су Срби попалили.²⁵ Било је важно показати да „необуздано српско насиље“ није штедело никог, па отуд писање о женама и деци који су били жртве. Такође, није случајно истакнуто да су и полиција и обични народ учествовали у насиљима против немачких и румунских цивила. Тиме се кривица није постављала само на српску војску и полицију, већ читав српски народ, што је даље повлачило закључак да тај народ заслужује бити кажњен за своје злочине. Након свих ових текстова, читаоцу је већ поменути насловни текст „Тројни пакт силом уводи европске законе у Југославији и Грчкој“, објављен на дан напада Италије на Југославију морао звучати сасвим разуман. У овом чланку, још једном школском примеру италијанске пропаганде у време фашизма, пише како је Италија имала пуно стрпљења и разумевања са Југославијом, али је упркос свему, „српски мегаломански милитаризам извршио пуч против мира, подстакнут својим енглеским и америчким пријатељима.“²⁶ Овде се коначно јас-

24 „Српска насиља попримају узнемирујуће размере“ *Corriere della Sera*, пета страна, 1.4.1941.

25 „Немачка и румунска мањина тражи спас од српског насиља“, *Corriere della Sera*, пета страна, 1.4.1941.

26 „Тројни пакт силом уводи европске законе у Југославији и Грчкој“, *Corriere del Pomeriggio*, прва страна, 8.4.1941.

но издвајају главни непријатељи, сви на једном месту: Србија, Енглеска и Сједињене Америчке Државе. Није тешко приметити сличност са Првим светским ратом, када је Србија представљана као експонент Енглеске и Француске: једина разлика сада је у томе што је Француска била окупирана, па је САД деловао као логичнији избор за другог непријатеља.

Иако је била знатно умеренија у извештавању, и *La Stampa* је као непријатеље мира и Италије представљала искуљиво Србе и њихову агресивну природу. Пример налазимо у тексту „Притиснути са свих страна, Срби се повлаче у Босну“, у коме осим што се пише о српским насиљем над становништвом приликом повлачења, упада и у очи да се у току извештавања о рату са Југославијом, не спомиње уопште југословенска војска, већ искључиво српски војници, и српска војска као непријатељ.²⁷

С друге стране, у контрасту према „српским непријатељима и злочинцима“, стајали су Хрвати, „пријатељски народ, који је био жртва српског милитаризма“. Италијанска штампа је посветила доста труда грађењу ове слике Хрвата, с обзиром да је Мусолини рачунао да ће Независна Држава Хрватска бити под претежним италијанским утицајем. Везе усташа и Италије биле су искоришћене у пуном обиму у стварању ове слике. Примере за то можемо пронаћи у тексту у коме се преноси изјава Анте Павелића да ће Хрватска са радошћу дочекати италијанске славне војнике²⁸, или у већ поменутом „Апелу 66 хрватских националиста Дучеу“, у коме се говори како хрватски националисти позивају Италију, као свог историјског пријатеља и заштитника да ослободи Хрвате из државе у коју су 1918. насилно интегрисани.²⁹

Југославија као нејединствена држава

Ова слика била је директно повезана са претходним двама двоструким сликама о Србима и Хрватима. За разлику од њих, које су углавном стваране краћим вестима, ова слика се, као и у претходним периодима, стварала нешто дужим аналитичким текстовима. У овој слици немамо знатнијих разлика у писању између *La Stampa* и *Corriere della Sera*.

Corriere della Sera пише да се Хрвати противе новој српској шовинистичкој влади, која угрожава стабилност и безбедност Југославије. Нова влада не осуђује демонстрације против сила Осовине, иако се званично држи курса савезништва са њима. Преноси се ситуација у Загребу, и каже се да Хрвати нису спремни да гину зарад туђих националистичких интереса. Мачек је критикован зато што је ушао у владу са онима

27 „Притиснути са свих страна, Срби се повлаче“, *La Stampa*, прва страна, 14.4.1941.

28 „Павелић о пријатељству Италије и Хрватске“, *Corriere della Sera*, прва страна, 8.4.1941.

29 „Апелу 66 хрватских националиста Дучеу“, *Corriere della Sera*, шеста страна, 9.4.1941.

које је три године раније одбио.³⁰ За разлику од ранијих текстова, који су били знатно боље обавештени и који су писали о различитим југословенским политичким партијама, ови текстови немају аналитичку дубину, већ југословенски унутрашњи сукоб просто своде на сукоб између Срба и Хрвата, увек уз истицање да Срби контролишу владу, а Хрвати се противе њиховим поступцима. Нешто дубља анализа може се пронаћи у тексту у коме се тврди да је ситуација у Србији слична као након анексије Босне и Херцеговине, и да је напетост велика, не само у Србији, већ и у Црној Гори, Далмацији и Босни.³¹

La Stampa такође приликом писања стању у Југославији истиче како је све уочљивија разлика између Београда и Загреба, и да Хрвати нису подржали државни удар тако ватрено као Срби. Спомиње се и да разговарају хрватски националисти, на челу са доктором Павелићем са Влатком Мачеком, односно да се читави хрватски народ окупља на једну страну, насупротив новој влади.³²

Наравно, осим оваквих текстова, свако одвојено писање о Србима и Хрватима доприносило је стварању слике нејединствене Југославије. Интересантно је да, за разлику од претходних периода, нема помена о осталим народима Југославије: Словенцима, муслиманима или Црногорцима, који су, нарочито последњи, били знатно присутни приликом писања о стварању Југославије. Чини се да се италијанска штампа у овом случају свесно одлучила да пише само о Србима и Хрватима, чиме је Југославију представљала као двојну државу. Ово се може објаснити жељом да се додатно припреми терен за стварање Независне Државе Хрватске након планираног слома Југославије.

Срби/Југословени као енглески пријатељи

Овој слици посвећено је доста простора, што је разумљиво, имајући у виду да је у том тренутку Италија била у рату са Великом Британијом. Примере ове слике проналазимо и пре и после објаве рата Југославији, с том разликом што се пре рата истицала енглеска шпијунска делатност и повезаност са државним ударом, а након почетка напада, Енглеска се помиње у контексту ликовања италијанских медија због тога што је Југославија остављена без војне помоћи. Поново је *Corriere della Sera* предводио стварање слике, док је *La Stampa* опрезније и умереније писала о везама Енглеске и Југославије.

30 „Нова југословенска влада претња јединству Државе“, *Corriere della Sera*, пета страна, 1.4.1941.

31 „Неповерење Хрвата према акцијама Београда“, *Corriere della Sera*, пета страна, 1.4.1941)

32 „Криза испровоцирана од стране Југославије и став балканских држава“, *La Stampa*, шеста страна, 2.4.1941.

Један од најсликовитијих примера проналазимо у тексту под насловом „Српска насиља попримају узнемирујуће размере“. Текст помиње како се избеглице у Румунији сећају како су присуствовале ужасним сценама правог српског терора. Немачке куће и продавнице су биле спаљене, уз повике Живела Енглеска!³³ Можда је тешко је поверовати да је југословенска војска палила банатске куће уз клицање Енглеској, међутим, веродостојност ове вести уопште и није занимала италијанску штампу. Било је потребно у једну вест ставити српски терор, клицање Енглеској и патњу цивилног становништва. Још један врло занимљив пример писања о српско-енглеским везама проналазимо у тексту „Открића о припремању државног удара у Југославији“, који преноси писање једног румунског дневника који је сазнао о састанцима православног (српског) патријарха и пуковника Донована.³⁴ Опет је у питању било повезивање два традиционална и лако пријемчива непријатеља: православног и енглеског елемента, супростављеног католичком немачко-италијанском савезништву.

Избијање рата довело је до новог таласа писања о Енглеској, овог пута у облику ликовања италијанске штампе због војног слома Југославије коју је Енглеска оставила на цедилу.³⁵ *La Stampa* мало касније почиње са писањем о српско-енглеским везама. Дobar пример налазимо у тексту „Југославија иде према рату“, извештава се о стању у Југославији и каже се да је Југославија мобилисала своје војнике и да групише своје трупе са енглеским. Каже се да се притисци Енглеске да Југославија уђе у рат настављају несмањеном снагом.³⁶

Југославија као природни непријатељ Италије:

Ова слика служила била је дубља, и служила је за обрачун са опозицијом унутар италијанских владајућих и интелектуалних кругова. Било је важно објаснити како је сукоб са Југославијом био нужни продукт геополитичке ситуације, који се није могао избећи, упркос доброј вољи мирољубиве фашистичке елите. Ово је било тешко извести, с обзиром да је до недавно Италија покушавала да представи Југославију као природног пријатеља и савезника. За шире народне масе ово није било значајно, с обзиром на кратко сећање и поводљивост које их је карактерисало:

33 „Српска насиља попримају узнемирујуће размере“, *Corriere della Sera*, пета страна, 1.4.1941.

34 „Открића о припремању државног удара у Југославији“, *Corriere del Pomeriggio*, шеста страна, 4.4.1941.

35 „Југославија и Грчка жале због недостатка енглеске помоћи“, *Corriere della Sera*, шеста страна, 9.4.1941.

36 „Југославија иде према рату“, *La Stampa*, прва страна, 6.4.1941.

међутим, образованији и старији део популације памтио је дуги период стварања слике о пријатељству са Југославијом. Сходно томе, како би се постигао овај тежак задатак, ова слика градила се искључиво джим аналитичким текстовима: одличан пример доноси чланак „Пресећи чвор“, У њему се анализирају југословенско-италијански односи, за које се кажу да су увек били тешки и компликовани, какви и морају бити са једном у суштини балканском државом. Корен проблема настао је још стварањем Југославије, која је настала на јаким антииталијанским осећањима. Иако је италијанска влада повремено веровала да се може изградити пријатељство са Југославијом, испоставило се да је то била узалудна нада, и да је југословенско непријатељство према Италији превелико. Италија је учинила све да изгради пријатељство са Југославијом, али на крају није имала другог избора. Чак и када се појавио политичар као што је био Стојадиновић, који је желео искрено пријатељство са Италијом, он је збачен са власти.³⁷ Закључак овог текста јесте да је за југословенски чвор ипак најбоље решење „пресећи га“, што је наравно био еуфемизам за потпуно уништење југословенске државе и претварање читавог тог простора у италијанско интересно подручје.

Југословени као нереалан народ:

Насупрот слици о Југословенима као „реалном народу“, која је била присутна након потписивања Рапалског споразума, сада се, након демонстрација од 27. марта, које су протумачене као одбацивање Тројног пакта, ствара супротна слика – Југословена као нереалног, и неразумног народа. Ова слика присутна је у неколико аналитичких текстова који се баве југословенском спољнополитичком позицијом. У тексту „Југословенски моменат“, на пример, каже се како је Југославија приступањем Тројном пакту добила прилику да учествује у „стварању нове, праведне Европе, а да притом није имала никакве обавезе“, и да је „нејасно зашто су Југословени то одбацили демонстрацијама и обарањем владе.“³⁸ Ово је у супротности са другим текстовима који су у исто време југословенске демонстрације објашњавали енглеским утицајем. Заједничко за оба текста, као и за остатак писања италијанске штампе јесте да није било правих покушаја да се објасни ситуација у Југославији, већ се она објашњавала другачије, у зависности од тога шта се хтело истаћи. Још један пример оваквог текста, у коме се напад Сила Осовине представља као избор Југославије, представља чланак под насловом „Југославија је изабрала пут катастрофе и имаће исту трагичну судбину као и Пољска“, у коме се коментарише како је Југославија одбацила пут мира и сврстала се на погрешну страну

37 „Пресећи чвор“, *Corriere della Sera*, прва страна, 8.4.1941.

38 „Југословенски моменат“, *Corriere della Sera*, прва страна, 4.4.1941.

у рату, што се види након свега пар дана рата на Балкану.³⁹ Коначан циљ оваквог писања био је, наравно, одрицање од кривице, која се пребацивала на „нереалан Југословенски народ“, уместо на италијанске и немачке владајуће елите.

Срби и Југословени као издајници

Једна од најчешћих слика непријатеља, нарочито пред избијање рата, јесте слика о издаји. Ни италијанска штампа није одступила од ове тенденције: вести које у себи садрже придев „издајнички“ уз Југославију(или Србе) појављују се претежно у првих пар дана након напада Италије на Југославију. Намера им је јасна: требало је представити војну агресију као казну за издајничко понашање, сходно томе, оправдати је. С друге стране, слата је порука да ће издаја бити сурово кажњена. Већ сама насловна вест о нападу Италије на Југославију је пропраћена насловом „Снаге Тројног пакта у маршу против српске издаје и енглеске претње.“⁴⁰ Наравно, како би ова слика била потпуна, било је потребно показати да није само италијанска влада сматрала Југославију издајником, већ да ју је тако доживео и италијански народ. Томе је служио извештај са демонстрација за рат, у коме се преноси да су окупљени највећим делом млади студенти, да се вијоре заставе италијанске Далмације и кличе се војној акцији против „издајничке Југославије“.⁴¹

Југославија као масонска и либерална држава

Слика која је типична слика непријатеља у италијанском фашизму, појављује се и у извештавању о Југославији. Дobar пример је текст под насловом „Ситуација у Југославији све тежа“, у коме се каже како људи који су преузели власт у Југославији након преврата од 27. марта, припадају старој групи познатој по својим везама са масонеријом и демолибералима. Такви људи сада морају да одлучују у кризним ситуацијама.⁴² Антимасонска и антидемократска пропаганда заузимала је значајно место у свим радикално десним системима, те није изненађење да се појављује и у писању италијанске штампе. Веће изненађење можда може представљати то што је није било више – нарочито зато што је ова слика могла добро да се слаже са читавом сликом Југославије као „Версајске творевине“. Чини се да је фашистичка власт проценила да је у овом

39 „Југославија је изабрала пут катастрофе и имаће исту трагичну судбину као и Пољска“, *Corriere della Sera*, шеста страна, 9.4.1941)

40 „Снаге Тројног пакта у маршу против српске издаје и енглеске претње“, *Corriere della Sera*, насловна страна, 7.4.1941)

41 „Бурна подршка народа рату против Југославије“, *Corriere della Sera*, пета страна, 8.4.1941.

42 „Ситуација у Југославији све тежа“, *La Stampa*, шеста страна, 4. 4.1941.

случају боље посветити се старим, провереним сликама непријатељства према Југославији, с обзиром да су постојале добре основе из прошлости. У сваком случају, ово остаје делимично неодговорено питање: у сличну категорију питања може се ставити и необична чињеница да у читавом писању италијанске фашистичке штампе против Југославије нема ниједног помена Јевреја.

ЈУГОСЛОВЕНСКЕ СЛИКЕ ИТАЛИЈЕ

Италија као умерена и разумна држава

Ова слика присутна је у писању „Политике“ и „Времена“ почетком априла. Чини се да своје постојање дугује пре свега екстремном писању немачке, мађарске, румунске и бугарске штампе, насупротив које је, разумно оштро писање италијанских листова, деловало умерено и разумно. Иако су *La Stampa* и *Corriere della Sera* преносили сваку вест медија из других држава, без довођења у питање тачност тих вести, за југословенску страну то је значило готово умерено писање.

Није сасвим јасно који је био мотив за представљање Италије као најмање опасне и непријатељске од свих држава Тројног пакта: можда је у питању, као што је већ напоменуто, нада Југославије да ће бар Италија остати по страни у надолазећем сукону. Први траг оваквог писања у Политици имамо у тексту „Гледишта у Риму на нове прилике у Југославији“, у коме се говори како је атмосфера у Риму таква да је очигледно да Италија не жели да квари односе са Југославијом: није начињен никакав гест који би могао бити протумачен као рђава оцена или протумачен на негативан начин. То није само оно што провејава из званичних саопштења, којих и нема толико, „већ из личних разговора које наши дописници и дипломате имају у Риму“.⁴³ Колико је ова вест почивала на реалним основама, а колико је постојала жеља да се Италија представи као пријатељ у тешком тренутку, тешко је проценити, с обзиром да се аутор позива на личне разговоре које су југословенски представници имали у Риму. *Време* је такође истицало ову италијанску „умереност“; у тексту под насловом „Умерен став Рима према догађајима у Југославији“, говори се како се италијанска штампа, уз пар изузетака, и даље држи доста умерено према извештавањима из Југославије, и да углавном само преноси вести које долазе из Берлина, Будимпеште, Букурешта и Софије.⁴⁴ Ако узмемо у обзир да је најтиражнији лист, *Corriere della Sera*, писао прилично оштро о

43 „Гледишта у Риму на нове прилике у Југославији“, *Политика*, насловна страна, 1.4.1941.

44 „Умерен став Рима према догађајима у Југославији“, *Време*, насловна страна, 3.4.1941.

прогањању Италијана у Југославији, може се рећи да ова вест наводи на погрешан траг. Ипак, сличан мотив имамо и у сутрашњем издању истог листа, када се поново пише о реакцији италијанске штампе и јавности на сукоб између Југославије и Немачке. Истиче се како се италијански листови труде да најобјективније извештавају о унутрашњим догађајима у Југославији, и да са великом пажњом прате развој ситуације, надајући се одржању мира. Они преносе вести и југословенских и немачких листова, умереним тоном, не желећи да прејудицирају догађаје.⁴⁵ Ако би се ово и могло рећи за *La Stampa*, никако се не може рећи за *Corriere della Sera*, који је врло ревносно пратио немачке листове у представљању Југославије. Остаје дакле, нејасан мотив за сликање ове слике Италије: може се претпоставити да је нова југословенска влада, која је преузела контролу над поменута два листа, желела да сачува мир по сваку цену, те су стога медији и даље представљали Италију као пријатеља, у нади да ће италијанска јавност то приметити и ценити. Ово објашњење има више смисла ако узмемо у обзир да су и остале слике Италије у периоду непосредно пред напад Тројног пакта на Југославију позитивног или неутралног карактера.

Италија као предводник револуције новог светског поретка

Ово је краткотрајна слика, типична за период након потписивања Тројног пакта. Њена сврха била је, наравно, да у народу створи симпатије за Тројни пакт, и добије подршку за приступање Југославије истом. Најбољи пример ове слике имамо у тексту „Значај одлуке југословенске владе“, где Данило Грегорић пише како Тројни пакт није војни савез, већ савез држава које имају исту визију Европе. Касније додаје и да је рат који тренутно траје, рат између оних који хоће праведније друштво за свој народ и Европу (Тројни пакт), а на другој страни они који желе да одрже неправедни систем капитализма који већ постоји.⁴⁶ Циљна група ове слике били су првенствено националистички и реакционарни кругови, који су са симпатијама гледали на уздизање Трећег рајха и читавог Тројног пакта. С обзиром на помињање „капитализма“ и „револуције“, овај мотив циљао је и на представнике радничке класе, националистички острашћене, до којих није допрла комунистичка партија. Није случајно, наравно, што се ова слика јавља управо у „Времену“, које је било експонент двора и владе, који су се у овом периоду држали курса савезништва са Немачком. Ова слика не јавља се поново након двадесет седмог марта.

45 „Римски дипломатски кругови са оптимизмом посматрају ситуацију Југославије“, *Време*, друга страна, 4.4.1941.

46 „Значај одлуке југословенске владе“, *Време*, насловна страна, 26.3.1941.

Италијани као лоши војници

Ова слика почиње да се јавља након двадесет седмог марта, када је у Југославији почело да се наслућује да би могло доћи до рата са Италијом. Недовољно развијена и краткотрајна, значајна је по томе што представља једну од честих ратних слика непријатеља, која је имала јасну пропагандну и мотивишућу функцију. Њено врло слабо јављање у данима непосредно пред избијање рата говори о неприпремљености Југославије за сукоб и о томе да је постојало веровање да се он може избећи.

Примере ове слике можемо пронаћи у низу вести са рата, на пример о капитулацији италијанских бродова, и њиховим великим губицима на фронту⁴⁷, или у извештају о грчко-италијанском рату у Албанији, у којем се преноси грчко саопштење да су освојили један јак положај и заробили 202 италијанска војника.⁴⁸ Ове вести имају јасну намеру истицања италијанских војних пораза.

ЗАЈЕДНИЧКЕ СЛИКЕ

Италија као савезничка и пријатељска држава/Југославија као савезничка и пријатељска држава

Свега две слике Другог су заједничке у писањима штампе две државе. Ово је узроковано политичком ситуацијом, која је дириговала сасвим другачији став медијима: док је југословенска штампа била врло опрезна у писању, у покушају да избегне сукоб и смири страсти које су настале након демонстрација од 27. марта, италијанска штампа је припремала алиби својој војној интервенцији у Југославији. Прва од тих слика била је слика Другог као савезника, која је била актуелна пар дана, од потписивања споразума о приступању Тројном пакту до државног удара од 27. марта у Југославији. И овој слици више пажње је посвећено у италијанској него у југословенској штампи. Разлог томе је једноставан: у Југославији је далеко већа пажња посвећена склапању савеза са Немачком, него са Италијом. Када се писало о Италији, потписивање Тројног пакта се доводило у везу са југословенско-италијанским савезом потписаним у Београду пре четири године. Добар пример оваквог писања налазимо у чланку „Четворогодишњица Југословенско-италијанског пакта“, где се говори о савезу између две земље који је потписан пре четири године у Београду (Београдски пакт за југословенске новинаре, Ускршњи пакт за италијанске). Пише се о предностима тог савеза, и његовој неопходности

47 „Борбе по Средоземном мору“, *Време*, седма страна, 1.4.1941.

48 „Локалне операције у Албанији“, *Време*, трећа страна, 2.4.1941.

за безбедност на Јадрану и добросуседске односе.⁴⁹ Такође карактеристично било је преношење писања италијанске штампе, што видимо у два примера сличних текстова из *Полиџике* и *Времена* од 26. марта. *Време*, преносећи реакције на приступање Југославије Тројном пакту из Италије, истиче како су Југославија и Италија већ четири године пријатељске и савезничке државе и да је овај споразум само потврда тих веза које већ постоје.⁵⁰ Готово идентично извештава и *Полиџика*.⁵¹ Једина подслика коју можемо пронаћи у овом случају јесте прилично бледа и неутрална слика Италије као трговачког партнера Југославије.⁵²

Писање италијанске штампе је нешто богатије. Писало се о војној моћи Југославије; у чланку „Војне снаге Југославије“, анализира се бројност, организација, опремљеност и спремност југословенске војске за рат.⁵³ Слично као и у Југославији, истицао се значај југословенско-италијанског савеза потписаног пре четири године, али се приступање Југославије Тројном пакту није представљало само као продужетак тог савеза, већ и као одлука Југославије да учествује у изградњи нове Европе. У тексту „Јадрански пакт“, пише се о четворогодишњици овог војног савеза, за који се каже да је преживео разне тешке тренутке и сложену ситуацију која је настала са избијањем рата. Понављају се разлози важности овог савеза за стабилност на Јадрану и Медитерану, нарочито за време рата. Такође, изражава се задовољство зато што „Енглеска није успела да поремети односе на Балкану и изазове нове сукобе, упркос својим покушајима“. ⁵⁴ Југославија се представља као врло реална и мудра држава, као што можемо видети у тексту под насловом „Живи осећај реалности је водио Југославију“, у коме се преноси писање немачких листова о потписивању протокола о приступању Југославије Тројном пакту. Говори се како су југословенски политичари реално проценили ситуацију и донели одлуку која је била у најбољем интересу њиховог народа упркос притисцима из Енглеске.⁵⁵ Помињање Енглеске било је врло често у италијанској штампи, што је очекивано, с обзиром да су ове две државе биле у рату. У случају Југославије, променио се само контекст повезивања ове земље са

49 „Четворогодишњица Југословенско-италијанског пакта“, *Полиџика*, друга страна, 25.3.1941.

50 „Рим: Значајна етапа у реорганизацији европског Континента“, *Време*, четврта страна, 26. 3.1941)

51 „Италијанска штампа истиче да је Београдски пакт био претеча приступа Југославије пакту Трију сила“, *Полиџика*, друга страна, 26. 3. 1941.

52 „Југославија и Силе Осовине“, *Време*, осма страна, 25.3.1941.

53 „Војне снаге Југославије“, *La Stampa*, трећа страна, 25.3.1941.

54 „Јадрански пакт“, *La Stampa*, прва страна, 25.3.1941.

55 „Живи осећај реалности је водио Југославију“, *La Stampa*, прва страна, 26.3.1941.

Енглеском. По потписивању Тројног пакта, италијански листови ликују због дипломатског пораза Енглеске, и честитају југословенским политичарима што су издржали страни притисак. Након догађаја од 27. марта, италијанска штампа је за кратко време почела да ствара слику Југославије као енглеског послушника, и нарочито Срба, као енглеских пријатеља.

Такође, италијанске новине писале су и о томе како је Тројни пакт прихваћен у Југославији. Интересантно је да је акценат био на „смиреној и спокојној атмосфери“ у Београду. Истицање да је ситуација мирна имало је за циљ да се супростави претпоставкама да потписивање савеза са Тројним пактом неће проћи без бурних народних демонстрација. Италијански медији ипак нису ишли толико далеко да ситуацију у Београду представе као „веселу“ или „слављеничку“.⁵⁶ Приступање Југославије Тројном пакту представљено је као рационалан потез југословенске владе, коју народ мирно прихвата; истовремено, Југославија је оцењена као један од најзначајних војних савезника Италије, иако је Југославији обећавано да неће морати да учествује у рату.

Италија као лукава и превртљива сила/ Југославија као превртљива и лицемерна држава

Ово је једина негативна слика која је била заједничка обема странама. Југославија је далеко опрезнија у негативном представљању Италије. О италијанским малверзацијама пише се увек заједно са писањем о сплеткама других земаља: *Време* пише како штампа „одређених земаља“ шири гласине и неистине о стању у Југославији.⁵⁷ У истом маниру пише и *Политика*: под насловом „Лажне вести страних радио-станица“, преноси се како се претходних дана шире аларманте вести „појединих радио станица“ о злостављањима Италијана и Немаца у Југославији, што су оптужбе без икаквог основа.⁵⁸ Иако нигде није директно споменуто да је у питању италијанска штампа, јасно је да се мисли и на њу. Ипак, и у овом случају, негативна слика Италије је у великој сенци Немачке и других суседних земаља (Мађарске, Бугарске, Румуније). Чини се да се Југославија можда још увек надала неутралном или чак пријатељском држању Италије у новонасталој кризи, па је оштрицу својих медија уперила против осталих земаља, за које је било очигледно да се спремају да нападну.

Са италијанске стране, ова слика Југославије градила се на два различита догађаја. Први је био наводно заташкавање југословенске штампе прогона и насиља над Немцима и другим народима у Југославији. Пример

56 „Потписивање споразума“, *La Stampa*, пета страна, 26.3.1941)

57 „Остављамо савести суседа да осуде неистините речи“, *Време*, насловна страна, 3.4.1941.

58 „Лажне вести страних радио-станица“, *Политика*, насловна страна, 3.4.1941.

се може наћи у *La Stampa*, која пише како је југословенска штампа, по налогу нове владе, кренула у кампању против немачких радио станица које су извештавале о ужасним прогонима Немаца, у покушају да заташка те вести.⁵⁹ Овај аргумент имао је јако добар пријем у италијанској јавности, из простог разлога што није било могуће доказати да није валидан. Италијанска и немачка штампа, обе у тоталитарним системима, биле су једини извор информација о дешавањима у Југославији у својој земљи: било је лако убедити читаоце да су југословенски медији просто заташкавали оно што су италијански и немачки медији преносили. Овакво извештавање донело је велику штету слици Југославије у италијанском друштву и приредило га за напад који ће уследити.

Други повод за стварање ове слике биле су демонстрације од 27. марта, које су „показале да Југославија не поштује склопљене договоре“. Ипак, ова слика није се одмах појавила у италијанској штампи, између осталог и зато што је југословенска влада након државног удара обелоданила да је њено приступање Тројном пакту важеће. Ова слика је, сходно томе, своју највећу снагу доживела управо по нападу сила Осовине на Југолавије, када више није било сумње да је Југославија „прекршила потписани споразум“. То је дало повода за текстове попут једног, објављеног у *Corriere della Sera*, под насловом „Пресећи чвор“, у коме се говори како је у Југославији уствари увек постојала мржња према Италији, али да је ова држава хтела пријатељство са Италијом из економских користи и услед страха од војне силе Италије, а не зарад искреног пријатељства.⁶⁰

ЗАКЉУЧАК

Писање штампе у овом периоду било је, обележено догађајима од 25. и 27. марта 1941. године. Италија је поздравила одлуку о југословенском приступању Тројном пакту: њена штампа почиње врло позитивно да пише о Југославији. Истовремено, и у Југославији почиње да се ствара слика Италије као савезника и пријатељске државе. Ова ситуација се из корена мења након догађаја од 27. марта 1941. Читајући и упоређујући писање дневних новина две државе могло би се закључити да се уопште не ради о истом догађају. Разлике су биле огромне у представљању друге државе: док је југословенска штампа и даље задржавала релативно позитивно и благо писање о Италији, уз врло мало негативних слика, италијанска штампа је, у ишчекивању рата, и са намером да оправда могући напад на Југославију, у кратком периоду почела да гради изразито негативну слику

59 „Атмосфера је све тежа у целој Југославији“, *La Stampa*, шеста страна, 4. 4.1941.

60 „Пресећи чвор“, *Corriere della Sera*, прва страна, 8.4.1941.

суседне државе. Ово је било посебно тешко постићи управо због тога што из претходног периода није било добре основе за овакве слике: због тога је штампа често истицала да је Италија у прошлости покушала све да успостави пријатељство са Југославијом, да је ћутала о проблемима који су постојали, али да ништа од тога није успело, и да је на крају, права југословенска природа избила на површину. Такође, јако битна одлика италијанске штампе у овом периоду је оштро раздвајање Срба и Хрвата у писању; Срби преузимају све негативне слике Југославије, док се Хрвати представљају као жртве којима Италија треба да помогне. Ипак, италијанска штампа и дипломатија се, у односу на Немачку, држала нешто резервисаније, што је, вероватно, дало наде Југославији да се може избећи италијанско мешање у рат. У питању је било хватање за мрвице – упркос врло помирљивом и позитивном југословенском представљању Италије, писање италијанских медија постајало је све оштрије како се ближио тренутак напада на Југославију, што ништа није успело да спречи.

Литература и извори:

Штампа

Време (1941)
Политика (1941)
Вечерење Новости (1941)
La Stampa (1941)
Corriere della Sera (1941)
Corriere del Pomeriggio (1941)

Литература:

Goldsvort, Vesna (2000), *Izmišljanje Ruritaniје: imperijalizam mašte*, Geopoetika, Beograd.
Todorova, Maria (1999), *Imaginarni Balkan*, Biblioteka XX vek, Beograd.
Beham, Mira (1997), *Ratni doboši: mediji, rat i politika*, Miona, Beograd.
Petranović, Branko (1988), *Istorija Jugoslavije 1918–1988*, Nolit Beograd.
Milanović, Željko (2012), *Granice Imagologije*, Pravo i društvo, Beograd, 2012, br. 3–4, str. 89–98.

Ognjen Tomić

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE WRITINGS OF THE ITALIAN AND YUGOSLAV PRESS BEFORE AND DURING THE ITALIAN ATTACK ON YUGOSLAVIA IN THE SECOND WORLD WAR.

The writing of the Italian and Yugoslav press was marked by the events of March 25 and 27, 1941. Italy welcomed the decision on Yugoslavia's accession to the Triple Alliance: its press began to write very positively about Yugoslavia. At the same time, the image of Italy as an ally and friendly state began to emerge in Yugoslavia. This situation changed radically after the events of March 27, 1941. Reading and comparing the writings of the daily newspapers of the two countries, it could be concluded that this was not the same event at all. The differences were enormous in the representation of the other state: while the Yugoslav press still retained relatively positive writing about Italy, with very few negative images, the Italian press, in anticipation of war, and with the intention of justifying a possible attack on Yugoslavia, began to build a very negative image of the neighboring state. This was especially difficult to achieve because there was no good basis for such images from the previous period: because of this, the press often pointed out that Italy had tried in the past to establish friendship with Yugoslavia, to keep silent about the problems that existed, but that none of that worked, and that in the end, true Yugoslav nature came to the surface. Also, a very important feature of the Italian press in this period was the sharp separation of Serbs and Croats in writing; Serbs took on all the negative images of Yugoslavia, while Croats were presented as victims that Italy should help. However, the Italian press and diplomacy, in relation to Germany, were a bit more reserved, which probably gave hope to Yugoslavia that Italian interference in the war could be avoided. It was a matter of grabbing for crumbs – despite a very conciliatory and positive Yugoslav representation of Italy, the writing of the Italian media became sharper as the moment of the attack on Yugoslavia approached. In the end nothing could have stopped the attack on the Yugoslavia.

Keywords: *Italy; Yugoslavia; World War II; image of the Other; propaganda; international relations.*